

Perspektywy polityki Rosji wobec Kaukazu Południowego

Arkadiusz Legieć

Priorytetem polityki Federacji Rosyjskiej (FR) wobec Kaukazu jest utrzymanie wpływu na państwa regionu, do czego wykorzystywane są przede wszystkim instrumenty militarne. Rosja dąży do ustanowienia kontroli nad Górkim Karabachem (GK) za pomocą podobnych metod jak w przypadku separatystycznych republik Abchazji i Osetii Południowej, co ma umożliwić pozostanie rosyjskich sił pokojowych w GK po 2025 r. Priorytetem UE i NATO na Kaukazie powinno być przeciwdziałanie zbliżeniu Rosji i Turcji, które może ograniczać możliwości działania UE w regionie i negatywnie wpływać na spójność sojuszniczą NATO.

Wymiar polityczny. Fakt, że nie wszystkie państwa Kaukazu Południowego biorą udział w rozwijanych przez Rosję organizacjach eurazjatyckich, uniemożliwia reintegrację obszaru postsowieckiego według rosyjskich planów. Jedynie Armenia jest członkiem Eurazjatyckiej Unii Gospodarczej (EUG) i Organizacji Układu o Bezpieczeństwie Zbiorowym (OUBZ) – Gruzja i Azerbejdżan przyjęły w swojej polityce zagranicznej inne priorytety. Wobec niepowodzenia integracji eurazjatyckiej na Kaukazie i aby utrzymać wpływ na państwa regionu, Federacja Rosyjska podtrzymuje konflikty terytorialne, politycznie, gospodarczo i wojskowo wspierając ruchy separatystyczne. Do takich działań zalicza się okupacja Abchazji i Osetii Południowej oraz [instrumentalizowanie konfliktu o Górski Karabach \(GK\)](#).

Rosja wzmacnia konflikty społeczne i etniczne w państwach regionu, wspiera ugrupowania prorosyjskie oraz wykorzystuje kryzysy polityczne jako instrument presji osłabiającej pozycję wewnętrzną ich rządów. Ma to miejsce szczególnie w przypadku podejmowania przez nie niekorzystnych dla Rosji decyzji. Dlatego FR, posługując się służbami specjalnymi i agentami wpływu, podsyca kryzys polityczny w Gruzji, wzmacnia nastroje nacjonalistyczne wśród mniejszości (np. Azerów i Ormian w Gruzji) czy wykorzystuje kwestię konfliktu o GK do osłabiania pozycji wszystkich rządów Armenii od 1991 r. Wpływowi Rosji w państwach regionu sprzyjają kontakty Cerkwi rosyjskiej i gruzińskiej, związki biznesowe elit politycznych czy działalność rosyjskojęzycznych mediów i instytucji kulturalnych (m.in. Fundacja Ruskij Mir).

Rosja postrzega wzmocnienie wpływów Turcji na Kaukazie Południowym jako czynnik ograniczający jej dominujący status w sferze bezpieczeństwa regionalnego. Dlatego dąży do złagodzenia konfrontacyjnych działań Turcji, dopuszczając [ją do udziału w procesie pokojowym w GK](#). W ten sposób Rosja zapewnia sobie możliwość wchodzenia z Turcją w taktyczne sojusze, które będą zarówno [ograniczały instrumenty polityki UE na Kaukazie, jak i osłabiały współpracę Turcji i UE oraz jedność sojuszniczą NATO](#).

Wymiar bezpieczeństwa. Zaangażowanie wojskowe w postaci [sojuszu wojskowego z Armenią](#) oraz obecności wojskowej we wszystkich państwach regionu jest dla Rosji najważniejszym instrumentem prowadzenia polityki wobec Kaukazu Południowego. Armenia ma wspólny system obrony powietrznej z Rosją, a na jej terytorium znajdują się 102. rosyjska baza wojskowa w Giumri i baza lotnicza w Erebuni. Rosyjska obecność wojskowa, niezależnie od sytuacji w GK, stanowi dla Armenii gwarancję bezpieczeństwa w kontekście konfliktu ormiańsko-azerskiego i poczucia zagrożenia ze strony Turcji. FR wykorzystuje obecność wojskową w Armenii do utrzymywania korzystnej dla niej polityki wewnętrznej oraz jako środek oddziaływania w relacjach z pozostałymi państwami regionu.

[Rosyjskie bazy wojskowe znajdują się również w Abchazji i Osetii Południowej](#) i są gwarantem istnienia separatystycznych republik i utrzymywania zamrożonego

BIULETYN PISM

charakteru konfliktów gruzińsko-abchaskiego i gruzińsko-osetyjskiego. [Abchazja i Osetia Południowa są zintegrowane z rosyjskim systemem kontroli granic, obrony czy polityki celnej](#). Struktury siłowe tych republik są włączone w skład FSB i rosyjskich sił zbrojnych. Ponad 80% mieszkańców Abchazji i Osetii Południowej posiada rosyjskie paszporty.

W wyniku [rozejmu z 10 listopada 2020 r.](#) Rosja wprowadziła swoje wojska do GK w ramach operacji pokojowej. Oficjalnym zadaniem [sił pokojowych w GK](#) jest rozminowywanie terenu, pomoc w powrocie uchodźców oraz monitorowanie realizacji zawieszenia broni. Jednak faktycznie FR dąży do ustanowienia kontroli nad GK, wykorzystując takie same instrumenty jak wobec Abchazji i Osetii Południowej. W grudniu ub.r. rosyjscy pogranicznicy i FSB przejęli odpowiedzialność za granice GK. Pod rosyjską kontrolą będą również znajdowały się nowe korytarze transportowe, które mają prowadzić z Azerbejdżanu do Nachiczewania (przez terytorium Armenii) i z Rosji do Armenii (przez terytorium Azerbejdżanu). Pracownicy rosyjskiego Ministerstwa ds. Nadzwyczajnych przejmują funkcje koordynacyjne wobec lokalnych struktur porządkowych, a język rosyjski został uznany przez parlament GK za oficjalny. Rosja rozpoczęła też przygotowania do stworzenia uproszczonej procedury uzyskania rosyjskiego obywatelstwa przez Ormian z GK. Paszportyzacja mieszkańców tego quasi-państwa umożliwi Rosji pozostawienie jej wojsk w GK po 2025 r. (np. pod pretekstem ochrony swoich obywateli), niezależnie od zgody Armenii, Azerbejdżanu czy Turcji na przedłużenie mandatu operacji pokojowej.

Wymiar gospodarczy. Instrumenty gospodarcze nie są priorytetowym środkiem wpływania Rosji na sytuację w regionie, ponieważ ma ona w tym obszarze ograniczone możliwości konkurowania z UE (m.in. [związane z wewnętrznymi problemami rosyjskiej gospodarki](#)). FR odpowiada za 27% wymiany handlowej Armenii, 11% Azerbejdżanu i 8% Gruzji. UE jest największym partnerem handlowym regionu, odpowiadając za 20% wymiany Armenii, 63% Azerbejdżanu i 24% Gruzji. Rosja traci również znaczenie jako źródło inwestycji zagranicznych, odpowiadając za 46% inwestycji w Armenii, 7% w Azerbejdżanie i 4% w Gruzji. Ważniejszym od Rosji źródłem inwestycji zagranicznych na Kaukazie Południowym jest UE, która odpowiada za 25% inwestycji w Armenii, 36% w Azerbejdżanie i 42% w Gruzji.

FR utrzymuje dominację jedynie we współpracy gospodarczej z Armenią. Wynika to z uzależnienia tego państwa od rosyjskich gwarancji bezpieczeństwa, które wymuszają na jego władzach podporządkowanie się Rosji również w sferze gospodarczej (np. poprzez członkostwo w EUG). Armenia pozostaje jednak niechętna pogłębianiu

integracji w ramach tej organizacji, gdyż ma to dla niej szereg negatywnych konsekwencji. Harmonizacja polityki celnej ogranicza korzyści w obrocie z partnerami spoza EUG (np. z Gruzją czy Iranem). Powolne wprowadzanie wspólnego rynku energetycznego (ma powstać w 2025 r.) umożliwia Rosji podpisywanie z Armenią – na preferencyjnych dla Rosji warunkach – umów w sprawie dostaw gazu i energii elektrycznej, od których Armenia jest uzależniona.

Strategicznym celem Rosji wobec Kaukazu Południowego jest ograniczenie roli regionu w tranzycie nierosyjskich gazów i ropy do UE. Dlatego Rosja będzie utrudniała zwiększenie wydobycia na Morzu Kaspijskim, np. wykorzystując normy środowiskowe z [konwencji o statusie Morza Kaspijskiego z 2018 r.](#) do blokowania nowych projektów wydobywczych, takich jak azersko-turkmeńskie plany eksploatacji złóż Dostluk. FR jest również skłonna wykorzystywać siłę w celu utrudnienia działalności infrastruktury przesyłowej w regionie – w 2015 r. przejęła kontrolę nad częścią ropociągu Baku–Supsa w Gruzji w wyniku [tzw. borderyzacji](#).

Wnioski. [Rosja wzmacnia swoje wpływy na Kaukazie Południowym](#), wykorzystując instrumenty wojskowe, wobec których działania polityczne czy gospodarcze pełnią rolę uzupełniającą. FR utrzyma obecność swoich wojsk i wsparcie dla separatystycznych republik Abchazji i Osetii Południowej, a do 2025 r. stworzy analogiczne instrumenty kontroli nad GK.

Rosnące zaangażowanie gospodarcze Unii na Kaukazie Południowym nie rekompensuje jej ograniczonych możliwości wpływania na sytuację regionu przy wykorzystaniu środków militarnych. Misja Obserwacyjna UE w Gruzji (EUMM) ogranicza skalę instrumentalizowania przez Rosję konfliktów gruzińsko-abchaskiego i gruzińsko-osetyjskiego i jest przykładem konstruktywnego zaangażowania UE w stabilizację regionu. Brak jest jednak możliwości stworzenia podobnych instrumentów UE w GK, z uwagi na prawdopodobny sprzeciw Rosji, Turcji i Azerbejdżanu.

Państwa UE i NATO powinny przeciwdziałać zbliżeniu Turcji i Rosji na Kaukazie. [Współpraca turecko-rosyjska](#) może trwale ograniczyć instrumenty UE w regionie i negatywnie wpływać na spójność sojuszniczą NATO. UE może wykorzystać postanowienia rozejmu z 10 listopada ub.r. dotyczące otwarcia regionalnych korytarzy transportowych do większego wsparcia w ramach Partnerstwa Wschodniego projektów infrastrukturalnych – niezależnych od Rosji, obejmujących wszystkie państwa regionu, w tym Turcję. Mogłoby się to przyczynić do budowy środków zaufania w procesie pokojowym w GK i ograniczyć możliwość instrumentalizowania konfliktu przez Rosję.